

ТЕКСТЫ БЕЛОРУССКИХ ГОВОРОВ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЛИТВЫ

Н. А. САВИЧ

Данные материалы собраны нами в деревнях Шумскасского апилинского совета Вильнюсского района Литвы летом 1989 г. Оправивались исконные жители деревень, говорящие в семье на так называемой „простой мове“ — диалекте белорусского языка.

Собранные тексты мы приводим, используя графические средства белорусского литературного языка с отражением некоторых фонетических явлений: изменения согласных по звонкости/глухости в конце слов (оглушение) и перед согласными (оглушение и озвончение), а также редукции безударных гласных (звук *ь, ь, ь*). Долгота гласных и согласных обозначена удвоением букв (*пачыцце, харошав*). Мягкость согласных в конце слов и перед согласными обозначена знаком *'*. Мягкость согласных специально не обозначается перед *ь, ь, ь*. Буквы *я, ю, е, ё* обозначают либо сочетания *i, j + а, у, о* (после гласных и в начале слова), либо *а, у, о* после мягких согласных. Знаком *ь* обозначен краткий редуцированный *i*, знаком *ъ* — гласный *э^н*, знаком *ё* — гласный *я^н*. Согласные *i, j* обозначены буквой *й*. Знак *'* проставлен там, где в белорусской орфографии имеет место апостроф (*сям'я*). Знаком *ʃ* обозначен заднеязычный звук (перед *г, к*). Знаком *г* обозначен звук [ʔ] фрикативный, знаком *ʔ* — г взрывной. Двухложные и многосложные слова, как правило, снабжены знаком ударения *'*.

В конце текстов приводятся толкования отдельных диалектизмов и паспортные данные информаторов: фамилия, имя, отчество, год рождения, образование, название деревни, в которой проживает информатор. Если один и тот же житель дает информацию по нескольким темам, то имя и отчество его, а также год рождения указываются полностью только после больших текстов; в остальных случаях — только фамилия, инициалы и название деревни.

Начало каждого периода открывает слово с прописной буквы. Интонационные паузы внутри периода обозначены косой чертой */*. Междометия и однородные члены обособляются запятыми.

ОТНОШЕНИЕ К „ПРОСТОЙ МОВЕ“

У нас во такі во язык / я^н дурні такі прсты / наш дзяравенскі язык / У нас па-п^нску на вёсць аніхто ні ўмея па-п^нску гаварыць / Бо мы ніды ні гаворым па-п^нску / Мы гаворым па-пр^нсту / Ну вот / гаворка наша / як сейчас вот гавару / Аля дзе мы паэдзём / як у горадзё

дзе паёдзеш / чалавёк па-пóл'ску гавора / гаворыш так / як і чалавёк
гаворы / Алл паляк! білі (здесь. — *Н. С.*) Як літвіні надшылі / тады
гэты тут зрабілі граніцу /

Боршко Ядвіга Івановна, 1919 г. р., неграмотная, д. Гейбуляй

Мы ўсе тўтка вот так і гаворым / і па-пóл'ску / і па-руску / Рабыты
во таксама вўчацьцў ў школя / Ходзя во ўнўчка мая / і па-пóл'ску, і
па-руску, і па-літофску / Па-прóсту мы гаворым бóл'шай часўце / і ўсё /

Анушквич Мария Клементьевна, 1916 г. р., неграмотная, д. Дуной

Мы ўмём па-пóл'ску разгаварываць / і панімаём / Я ні ведаю / наш такой
язык / і ні пóл'скі / і ні рўскі / і ні бяларўскі / да бяларўскага пахожа / рад-
зіўшыся ўжо с такім / Дзёці вўчыш па-пóл'ску / Па-літоўску. / какты
цялжлы язык / Ну, я ні зноў / Вот рўскі на хадў панімаём / пóл'скі /
тэж на хадў неяк / прóсты / А літоўскі нам цяжалё /

Ільквич Стефания Доминиковна, 1929 г. р., 3 класся польской школы, д. Стау-
нишкес

На́таш не́ладнэ / як па-прóсту дзёці гавораць / Ну, да мы старыё /
А як прыёдзе ўнўчка / ой, ні ладні / говорит. — *Н. С.* / таксама як мы /
па-прóстму / А такіё дзёўчэты харошыё / паўб'раныё / як цацкі / як
кўклўчкі / Зачнўць гаварыць / хоць ты ні слўхай /

Гуцо Станислава Івановна, 1916 г. р., неграмотная, д. Винджюнай

Язык наш прóсты і ўсё / Мая сястра пашла / замуж. — *Н. С.* / за лі-
тоўца / яна літоўка / Я пашла за паляка / г палячка / А другая сястра
ў Пóл'шчы / й яна тóжж г. ллячка / а брэт на Бяларўсі / ён бяларўс /
Чóрт йь зной / што сказаць / Аднэ сям'я на чэтыры часці / нацыны раз'
ведзёна / Эта так падзеленыя / Хочьш такім / такім даліжо быць / Ількі
нарадіўсь / і ўмыры / Жыт жыт / цыган цыган / паляк паляк / Бо відзіш /
мы гаворым так / як гэсі такіё рабыё ёс / Яны ні гаварыцьцў как трэ-
ба / аля так па-дурному / Такы мы / Ту дзерзныя такае / Тут ні самы
языкі / даўнейшыё такія / А нашыё з ўрóду пóл'скія /

Аромович Леонарда Иосифовна, 1919 г. р., 2 класся польской школы, д. Ляу-
кининкай

О свадьбе ..

Цяпераш якая там свадз'ба? / Тэрас субóту, надзёлю / Кадас'ці была
свадз'ба / як начнёцца / ва ф'эрнік. начыналі, / як мая была свадз'ба / а
тры дня / аш ў субóту канчалі / Січас во недзе васкрэсе́не і субóта / і па
свадз'бе / А так тры дн'ягўляні / а чэарты дзёні пахмяляні / Што пілі? / Пілі
п'ява / вóтку пілі / квас дзёльлі / сваяё рабóты квас / такі зап'іт'к / Во
тэрас кампóты / а ў нас квас такі быў с'іцыял'ны / Дрожджы / цўкер
там / дрожджыў трóшчк / н'імношк / Так / такі кáп харошы квас /

Кадэсці тэж харашо сваэдзбу дзёллі / мяска с'вёжая / кілбаскі с'вё-
жырка / кабаня убоцц / булкі пеклі / Уся дзярэўня прыходзя / усё стаіць
на ўліцы / Выносяць вётку / усім дзеляць / І цяпер у нас маладыя у
горадзэ жыюць / а на дзярэўню сваэдзбу выносяць / Вётку дзеляць /
Канфеты дзеляць маладзёш / і сваты дзеляць / хазяін дзеля вётку / А во
тутэй ў нас дзярэўня ёс адна / Касіні / Там з' вядром / с купіцькым вы-
ніс / паставіў на столік / ёсці паставіў / Патходзяць / І мушчыны сама-
гоню / пілі / Скока захвэлі / вы іс на двор / паставіў / Хоцьш / стаіць /
Так / ехалі сваты / Ёс лі пазнакоміўся кавалёр / панаравілася дзёвуш-
ка / он ні прыходзіць пытацца / ані запрагаў каня / лашатку / Надзея
такіе брызгунь¹ / І бярэ свата с сабой / І едуць праз вёску / да якой
дзёўкі / Ну, прыяжджайць / Стаўць / расціпаіць насатку² на стол /
сваёць вётку / ну, дагаварвайцьш / ілі пойдзя / ілі ні пойдзя / Ёс лі
ні пойдзя / маладая пляця дзёўкі яму / Заплаціла вот за вётку / І он
пашол / другі прыедзя / Па дзёсяць сватобў прыяжджалі / А цяпер / да-
гаварыліся / пашлі / падалі заняўленя / нічыво / і то каму радзіцелі раз-
рашай / ісці / А ёс лі радзіцелі ні разрашаць / ні пайдзёш / А можа он
бядны? / ні хочучь / Можа там яна ні красівая / Вот радзіцелі схазаблі
ні браць / ён ні будзя браць / Эта рэтка дзё ёс / Токмо тут у нас адзін / то
праз акно ўкраў / Радзіцелі ні пазвалялі / Не ўкраў праз акно /

¹ Брызгуны – колокольчики, бубенцы.

² Насатка – носовой платок.

Ильевич Стефания Доминиковна, 1929 г. р., 3 класса польской школы, д. Стеу-
никес

А во / музыкан быў / Гармошкі, скрыпкі, цымбалы, клярнэты, кар-
нэты / усё на дзярэўні было да вайны / А ў нас цымбаліст быў / пер-
выя музыканты на дзярэўні нашліс / Болш такіх у нас другіх музы-
кантаў ні было / Сваэдз ба з'бярэцца / у маладой згуляець сваэдз ба / Та-
ды ад маладой назэфтра / Малады з маладой сядзяць / А коні красіва
ўбяруць / папэры красныя і разныя / О, едзя сваэдз ба! А красіва смат-
рць! / Бываў / што ў якіх багатых сваэдз ба / вот як ад гэтул вун да
гэнай вун хаты, / Такая сваэдз ба з'бярэцца / На конях / А коні ўбраны /
драбілкі¹ красівыя / А ў каторых бяднейшых / ні мелі / Маладая ў
бельш пляці / Але былі ні долгія (платя: – Н. С.) / Вэвін² гарланды³ /
На разя былі модныя высокія гарланды / а патам скасавалі / німнош-
ка такі вяночак / Ну, і аш да зямлі гэтых стужкі / і тады такі вяночэк /
І гэта ужэ ўбіраюцьш / а патам ужэ такія былі гарланды высокіе / па-
міш / лучкі такіе / лучк⁴ / і / паміш лучкобў звэвін / Патам ужэ / пры маёй
паміць / маё дачка выхадзіць / звэвін / такі вяночэк напэрадзя / Сядзяць /
падушку ложаць / Дзяжу хлёбнаю стаўць / Маладая сядзіць / косы пля-
туць / А сабраўшыся / бабушкі пясюць ей сваэдз бину васіл⁵ / Я многа
помніла / ўмела гэтых сваэдз біных пёс ні / Ну, усяно вы ні навучыцьс
С пвая зэюпя / час табе / як аня называюцца / малада да шлюбу / Ну,
йшчэ ні час / ні пара / йшчэ маё руга ні ц'віна / Маладыё / цікава

сва́дз'ба / А січас сва́дз'бы тэж дэ́лац' харашо́ / Э'біра́іцца / сукэ́ткі
харо́шыя / Плэ́ці з'тыя длу́гія па́дзаваныя́ / Я о́чыні' люблю́ /

¹ Драві́ткі, или драбні́кі – боковая часть телеги.

² Вэ́він – веноч.

³ Гарля́нды (от гирля́нды) – свадебные украшения в виде длинных лент с цветами.

⁴ Лучкі́ – часть свадебного украшения.

⁵ Сва́дз'біна вэ́сэл' – свадебная песня.

Урбанович Стефания Антоновна, 1906 г. р., 2 класса польской школы, д. Саду-
нишкес

Зна́йца / цяпе́р вот то́лка на машы́нах (сва́дба. – Н. С.) а тады́ на
ко́нях / Ка́ня за́прэжэ́ / і паехалі́ да ка́с' це́ла вя́нчацца́ / Таму́ хто ле́пшы
быў / ле́пшы сва́дз'бу зро́б' / а хто ме́ншы́ / бяднейшы́ / ме́ншую
зро́бі' / А ка́торы́ блас сва́дз'бы по́йдуц' па́вянча́цца́ /

Анушкевич Мария Клементьевна, 1915 г. р., неграмотная, д. Дуноял

Яка́я та:́ сва́дз'ба была́? / Бо́жа мой! / А́дня тале́рка / ні тале́рка /
мі́ска / Мя́са зва́рац' / Ні́ так ішчэ́ то́лк кэ́ худзі́ткэ́ / там тлу́стыя́ / А як
па́дбру́ш'я / гэта́ ого́ па́дбру́ш'я! / Бы́ваі́ тако́е худава́ць / Тэ́к зва́-
рац' / па́рэжац' на кусо́чку / па́рэжац' / у мі́ску / Там тале́ркі / двэ́ тале́-
рэ́ркі / А ві́дз'лці́ то́лк кі́ малады́м / ста́ршаму́ сва́ту / Ві́дз'лц'ям ні́кто
ні́ браў / І́х ні́ было́ /

Гуцо Станислава Ивановна, 1916 г. р., неграмотная, д. Виндžioнай

Как в старину выпекали хлеб

Ка́жды дом пе́к хле́п / Я сі́час ха́це́ла папроба́ваць / хле́п с' пічы́ свой́ /
але́ ні́ ме́ю дзе́шкі / на́да што́б была́ дзе́шка с з'ты́г дзе́рва́ / За́кваску́
завя́с'ці́ / Квас на́да пе́рш з'дзэ́льц' / а па́том хле́п / Я са́ма п'яклá́ хле́п /
С са́мава на́чала / ну, вот / ні́мношка карто́шчкі́ ачы́с'ці́ш / па́ложыш́ /
тада́ муку́ гату́ю у ваду́ пра́ма зі́мную усьпа́лі / а па́том ста́вілі́ ў та́кую
пэ́чку / Яна́ там по́тым слáткай дзе́лаі́цца́ / гэта́ му́ка / як па́стаі́ць жы́т-
на́ / А па́том раз вядзе́ц' / з'ве́рху та́кі квас харо́шы пі́ц' / паг'еш́ / а
па́том засыпа́іш муку́ / І́ кі́сна на́нач / На́заўтра на́ ра́нку бярэ́ш му́-
кі́ / вады́ ні́мношка / І́ яго́ харашо́ вымі́сіш, вымі́сіш / Па́том на́паі́ш
пэ́чку / прына́сэш та́кую / ішчэ́ ў́ нас дзе́с'ці́ была́ / лапа́та / на лапа́-
ту гату́ садзі́ш / Пэ́чку вымі́сіш чы́ст' / там му́кі́ пасы́піш па́т спот́ /
і́ ў́ печ садзі́ш / што́б было́ б гарэ́ч' / што́п он за́пэ́кс'ся харашо́ / Ну́ і́
како́й укúс'ный хле́п! / Бе́лага ні́ пеклі́ / мы́ то́к чорны́ пеклі́ / А бе́лы
купля́ўс' ў́ магазы́не́ / Так вот у́ нас ка́дас'ці́ быў хле́б бе́лы ў́ мага-
зы́не́ за По́л'скім́ / Сі́чы́с па́еду ў́ По́л'цэ́х / а та́кі са́мы хле́п / Та́кія бу́лкі
дэ́ в кі́л' як с'ці́с'ніш́ / там та́к о́ німа́ два кі́лагра́мы харо́ш'ыі́ / я́г за
По́л'скім́ / Мы́ то́к чорны́ п'яклі́ / На́да мало́ц' муку́́ / на́да ў́ме́ц' пэ́чы́
Е́ лы́ хле́п /

Илькевич С. Д., д. Стаунишкес

Нагрэў вады / Ягжш я выпякала хлел? / Яг заквасіш хлел / Як
нейдзіцца такяя ўжо беляя як плеснічка / ну, тада яна квасная / За-
месіш / як ўжо выквасімай / і тады ён патходзян / гэты хлел / тады
ўдасца / і смачны / Як хцэш / жэбы квасны хлеб был / тшэба гусцей
мішці рашчыну рашчыняц / а хто хоча / кап ўжо праснейшы быў /
ні чувалася / тады радзей рашчына / і тады яна выкісіца / вымісіш /
добра вымісіш / Картофля качалкай стаўчэш, / Пўл хны хлеб на кар-
тофлі / смачны / Я хлеб выпякала / Печы былі / Вымісіца харашо / ён
падойдзя ў дзяжы / Кап у дзяжы падейшоў / і тады ўжо ў печ.

Урбанович С. А., д. Садунішкес

Да вайны ўсё самыя пяклі хлел / Пака зэмлю мёлі, ўсё пяклі самыя
хлел / Яг забралі зэмлю ў калхос / і забралі дзешкі / што хлел пёк-
шыся, / Тады бабы лапаты зтыя / што хлел садзіц / выбрасілі / дзёжы
паламіні / Цяпер ні с'пякуц такога хлеба / як пяклі рэнш / вода
дзёжкі (вот, дэвушки. — Н. С.) Хлеб быў укўсны / і ёшчэ как ёкая
хазяйка / С'пячэ хлеб / з'дзелья з харошаг плякі / Закваска
хлеба была сам прас сябе / Цяпер-то ішчэ лжац / яны такую заквас-
ку / А рэн ша нічаво на закваска ні клалі /

Урбанович Иван Казимирович, 1902 г. р., 2 класса польской школы, д. Седу-
нишкес

Вады ўліціц цёплікай / кап горонцэй нэ / ні л'юці / бо запаліц / за-
каліц / будзян / Вады ўліціц трэба / кап так цёплікчэ чуц / Тада мукі
ўсыпац / солі пасаліц / зарашчыняц / Выбіц, выбіц / кап клецкаў ні
было / Тада пастеціц / укрыціц / штоп уквас нёў харашо / і уквас нея /
нейдзіцца такяя / як павучынка / беляя-бэль / ну, тады выбіц, выбіц /
неда гэта ўжо гэты рашчыну / і тада мукі замасіц / штоб ні тугі моц-
на / і кап ён ні развал ваўсе на лапцяц / Як выкісіціц / вымісіш /
нётто очын трэба вымісіц харашо / і ізнёў падойдзя / ну й тады неда
ў пёчку / і ў пёчы як он там з дзеляціц / як выкісіня / вымісіш / хара-
шо з дзеляціш / ой, хлел яг горы павырастае / Ніхто такога хлеба ні вы-
пяку / На муцэ пяклі / У брытваюк² / А на рэзя мукі пасыпіш на
лапату / і тады лоньш рашчыну / ну, ў пёчку / Але трэба харашо кап
пёчка напалена была / ні гарэла / ні загэрвалась / Пірагі таксама пяклі /
харошыё ўдаваліся / пірагі, бұлкі / Усягд дакладвалі / і с'мяткіц / і
масла / і яйкаў німношка / Аля неда бұлкі штоп харошыя укўсныя былі /
трэба долга масіц цёста / Многа работы /

¹ Закалец, или закалец — твердый, плохо испеченный хлеб.

² Бритвен — противень.

Урбанович С. А., д. Садунішкес.

Вильнюсский университет
Кафедра славянской филологии

Декабрь, 1989